

DEN NORSKE KIRKE

Oslo biskop

dok 113

Kontrollnummer	
Saksnummer	200604669 27.11.06
Kode	11-S01

Kultur- og kirkedepartementet
Kirkeavdelingen
Postboks 8030 Dep.
0030 OSLO

Dato: 27.11.2006

Vår ref: 06/101-5 RMV

Deres ref:

Høringsuttalelse fra Oslo biskop - NOU 2006:2, Staten og Den norske kirke

Innledende merknad

Forholdet mellom stat og kirke skal igjen opp til behandling i våre lovgivende organer. I 2002 la Kirkerådets utvalg frem sin innstilling "Samme kirke – ny ordning", og nå er Gjønnnesutvalgets innstilling "Staten og Den Norske Kirke" ute på høring. Forholdet mellom stat og kirke reiser to enkle spørsmål av grunnleggende karakter. Ikke bare: Hvilken kirke ønsker vi Den norske kirke skal være i fremtiden? Men også: Hvilken stat og hvilket samfunn ønsker vi?

Med den historiske, kulturelle og samfunnsmessige betydning som vår statskirkeordning har hatt og har i vårt land, er det naturlig at spørsmålet om kontinuitet i kirkens og folkets liv får vekt. For kirkens vedkommende handler dette ikke bare om kontinuitet i dens forhold til folket, men også om kontinuitet bakover i historien, til den første kristne kirke, og om dens forhold til andre kristne kirker. Samtidig har vårt samfunn gjennomgått endringer med et større mangfold av kulturer og religioner, og det er naturlig at spørsmålet om religionens betydning i samfunnet og den grunnleggende friheten for tros- og livssynssamfunnene kommer i fokus. Dette siste gjelder også Den norske kirke som trossamfunn.

Etter å ha studert NOU 2006:2 gir jeg min tilslutning til den løsning som flertallet i Gjønnnes-utvalget anbefaler: "en lovforankret folkekirke". Det vil være et naturlig skritt videre i forhold til det reformarbeid som har skjedd i forholdet mellom stat og kirke og i vår kirke de siste tiår. Det vil også bidra til en nødvendig kontinuitet i kirkens og folkets liv, at kirkens medlemmer lokalt skal få kjenne at dette fortsatt er *deres* kirke. Samtidig vil de organisatoriske og institusjonelle bånd mellom stat og kirke bli løsnet og bidra til tydeligere religionsfrihet og likestilling mellom tros- og livssynssamfunnene.

I dette høringssvar vil jeg først legge vekt på de prinsipielle spørsmål som Gjønnnes-utvalgets innstilling reiser, og dernest berøre noen av de konkrete delspørsmål som også stilles i høringsbrevet.

Kirke og stat – historiske og aktuelle perspektiver

Den norske kirke er en evangelisk-luthersk kirke. Den har røtter og tradisjoner som går tilbake til urkirken, og med sin basis i Skriften og de oldkirkelige bekjennelser er den bygget "på apostlenes og profetenes grunnvoll." Som frukt av kristen misjon ble kirken plantet i norsk jord for over tusen år siden, og gjennom reformasjonen ble den del av det lutherske kirkefellesskap. Som trossamfunn er Den norske kirke forankret i eget trosgrunnlag, og dette grunnlag er retningsgivende i vurdering og valg av ordninger og styresett.

Vår statskirke hviler i dag på Grunnlovens bestemmelser, men har sitt utspring i reformasjonstidens kirkeordning og i eneveldets statsforfatning. I reformasjonstidens kirkestyre inngikk en viss selvstendighet for menighetene, en delvis episkopal struktur og en forståelse av Kongens kirkestyre som en tjenende og hjelpende funksjon til beste for kirken. Da reformatorene trakk fyrstene inn i kirkestyret, skjedde det som en delegasjon nedenfra i lys av det alminnelige prestedømme. Med eneveldet ble dette endret til at Kongen skulle styre kirkens saker i kraft av sin guddommelige myndighet, og det er rester av dette syn som reflekteres i § 16 i dagens Grunnlov.

Kongens kirkestyre er imidlertid kommet i annet lys med den statsrettslige utvikling som har funnet sted siden Grunnloven ble skrevet. Med gjennomføringen av parlamentarismen i 1884, fremstår den opprinnelig personlige kongemakt som "Kongen i statsråd", og Stortinget har i virkeligheten overtatt en stor del av de funksjoner som lå under Kongen. Det har også ført til at den kirkelige forvaltning fremstår som en del av den statlige forvaltning.

Etter at parlamentarismen ble innført i vårt land, kom også spørsmålet om "folkestyre" på den kirkelige dagsorden, og ut gjennom forrige århundre fikk vi først menighetsråd, dernest bispedømmeråd og så sent som i 1984 et nasjonalt kirkemøte og i 1996 en ny kirkelov som gjorde menighetene til selvstendige rettssubjekter. Vi har bak oss en reformprosess som i stigende grad har tatt på alvor kirkens selvstendighet som trossamfunn i forhold til statsforvaltningen.

Men det er fortsatt Stortinget som fastsetter kirkeloven i kraft av sin alminnelige lovgivningsmyndighet. Selv om de fleste representanter på Stortinget er medlemmer av Den norske kirke, foreligger det likevel her et vesentlig prinsipielt problem. Den offentlige debatt de senere år viser også at det er liten alminnelig forståelse for distinksjonen mellom regjeringen som "vanlig statsråd" og kirkelig statsråd som en del av "kirkestyret". I et historisk og teologisk perspektiv er det også problematisk at kirkestyret betraktes som en del av statsforvaltningen.

Ved det veiskille som nå forestår i behandlingen av forholdet mellom stat og kirke, er det derfor naturlig at en på prinsipielt grunnlag løser båndene mellom statsforvaltning og kirkestyre, og at Den norske kirke får fremstå som eget rettssubjekt og selvstendig, nasjonalt trossamfunn – med sin identitet som "en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke."

Statskirke - folkekirke

Statskirken har spilt en viktig rolle som tradisjons- og kulturbærer i vårt land. Gjennom århundrene har det vært et nært forhold mellom kirke og folk. Kirkehusene er ikke bare de viktigste monumentalbygg i byer og bygder, men har vært orienteringspunkt for menneskers identitet – med sin betydning for viktige begivenheter i menneskers liv og

som samlingssted i lokalsamfunnet. Vår kirke har vært og er en folkekirke. Vil denne nærhet mellom kirke og folk opphøre om båndene til staten løsnes?

Det er bred enighet om at Den norske kirke må bevare sin karakter som folkekirke. Nå er det lenge siden folk og kirke var identiske størrelser, men det gir fortsatt mening å tale om vår kirke som folkekirke i to henseender: i den forstand at kirkens dømte medlemmer utgjør størstedelen av vårt folk, og i den forstand at kirkens liv og virke sikter på å omfatte flest mulig med Guds Ord og sakramentene og kristent fellesskap. Den norske kirke er i dag en landsdekkende kirke, og det er også bred enighet om at det fortsatt må være slik.

I dagens debatt om forholdet mellom stat og kirke, mellom kirke og folk, er det grunn til å understreke tre forhold: Vår kirke var også en folkekirke før den etter reformasjonen ble en statskirke. Det er også en rekke kirker i andre land som er folkekirker uten at de er statskirker. Endelig har den reformprosess som vår kirke har vært gjennom de siste tiår ikke endret vår kirkes karakter av å være folkekirke – verken faktisk med størstedelen av vårt folk som kirkens dømte medlemmer, eller i dens målrettede virke som ”en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke”. Det er neppe grunn til å tro at dette vil bli annerledes om relasjonene til staten endres, samtidig som en bevarer kontinuitet i kirkens organisasjon – med dåpen som inngangsportal, og med de lokale menigheter som grunnenheter.

Men den religiøse situasjon og tilhørighet i folket har endret seg. I 1930 uttalte Henrik Seip at staten er det norske folk organisert som stat, Den norske kirke er det samme folk organisert som kirke. Dette er ikke lenger tilfelle. Andre kirkesamfunn, livssynssamfunn og religioner gjør seg i dag gjeldende i vårt folk, og dette nødvendiggjør en annen relasjon mellom Staten og Den norske kirke, også fordi Den norske kirke befinner seg i et nytt samarbeidsforhold til andre kirkesamfunn og må forholde seg til andre religioner og livssyn.

Religionsfrihet og religionens plass i samfunnet

Vårt samfunn preges i dag av at flere kulturer og flere tros- og livssynssamfunn er representert i folket. Denne situasjon reiser spørsmålet om religionsfrihet og om ikke en stat med en statsreligion er i utakt med sin samtid? Nå er religionsfriheten stadfestet i Grunnloven, og de øvrige tros- og livssynssamfunnene har oppnådd en viss økonomisk likestilling med Den norske kirke. Det er således bred enighet om at statskirkeordningen slik den fungerer i dag, ikke representerer noe avgjørende brudd med prinsippet om religionsfrihet.

Likevel må en spørre om den nåværende situasjon er tilfredsstillende med tanke på den grunnleggende religionsfriheten. Gjønnes-utvalgets innstilling reflekterer at statskirkeordningen oppleves problematisk av andre kirkesamfunn og religiøse minoriteter. Ordningen skaper inntrykk av at Den norske kirke innehar bestemte privilegier med sin forankring i Grunnloven, særlig med hensyn til § 2 og § 12 i Grunnloven. Det er grunn til å lytte til disse innsigelser fra livssynsminoritetene. I tillegg kommer også at Den norske kirke selv i lys av prinsippet om religionsfrihet må kunne hevde sin rett til selvstendighet som trossamfunn med sitt spesifikke trosgrunnlag.

I dag er det også viktig for vår kirke at vi står i et forpliktende økumenisk og globalt fellesskap med andre kirker. Det berører også vår kirkes troverdighet i vårt forhold til vår egen stat: Den frihet og de rettigheter vi mener er fundamentale for søsterkirker som

lever som minoriteter i andre land, tilsier at vi også gir religiøse og livssynsmessige minoriteter i vårt eget land den samme frihet og de samme rettigheter.

Parallelt med at andre kulturer og religioner har fått sin plass i vårt samfunn, har også en ny erkjennelse av religionens plass i det offentlige rom vokst frem. Det er positivt at dette også tydelig reflekteres i Gjønnnes-utvalgets innstilling, og at det aksentueres at det offentlige har et ansvar for å støtte opp under den frie religionsutøvelsen gjennom økonomiske tilskudd.

Erkjennelsen av religionen plass i samfunnet har samtidig implikasjoner for Den norske kirkes rolle og den kristne tros og tradisjons plass i det offentlige rom. En religionspolitisk likestilling setter ikke strek over den rolle som Den norske kirke har spilt og spiller i vårt folk, og det er naturlig at dette fortsatt kommer til uttrykk i et samspill med offentlige institusjoner på statlig og kommunalt nivå. Dette berører også de grunnleggende verdier som skal ligge til grunn for det felles liv i vårt samfunn. Det er i dag bred enighet om at en nasjon må ha et bærende tradisjonsgrunnlag som går ut over individers og gruppers rettigheter. Om § 2, annet ledd, i Grunnloven må falle, har jeg derfor sympati for Gjønnnes-utvalgets forslag til ny formulering: "Den kristne og humanistiske Arv forbliver Statens Værdigrunnlag."

Det er ut fra disse overveielser – de historiske og teologiske perspektiv, synet på folkekirken og religionsfriheten – jeg gir min tilslutning til flertallsforslaget fra Gjønnnes-utvalget om "en lovforankret folkekirke".

Lovforankret folkekirke

En særlov som uttrykker Den norske kirkes særlige tilknytning til staten som majoritetskirke, må ha et innhold og en form som ikke virker diskriminerende for andre tros- og livssynssamfunn. Dette vil en kunne oppnå ved at prinsippet om en aktivt støttende religionspolitikk blir grunnlovsfestet. Den nevnte særlov bør derfor også være minimalistisk og kun fastsette nødvendige rammebetingelser og sikre kontinuitet i kirkens organisasjon og virke (for eksempel: dens evangelisk-lutherske bekjennelsesgrunnlag; dåpen som basis for medlemskap, dens karakter av landsdekkende folkekirke; demokratisk styresett og lignende).

Kirkens organisasjon – demokratisk styresett

I departementets høringsbrev stilles det spørsmål om valgordninger og demokrati ved en avvikling av dagens statskirkeordning. Demokratiet i kirken har som utgangspunkt kirkens dømte medlemmer som "det allmenne prestedømme". I vår kirkeordning fremstår menighetsrådet som lokalt styringsorgan som konkret uttrykk for dette allmenne prestedømme. Den lokale menighet er også grunnenheten i vår kirke. I en fremtidig kirkeorganisasjon er det viktig at folkekirken forankres og har legitimitet i sitt medlemskap, og det er naturlig at en vurderer en økt bruk av direkte valg. Samtidig må en sikre en balanse i forhold til menigheten som grunnenhet, og menighetsrådets grunnleggende plass i vår kirkeorganisasjon, samt at det blir nødvendig sammenheng i kirkens organisasjon og styresett fra menighetsråd til et eventuelt prostiråd, bispedømmeråd og kirkemøte.

I Kirkemøtets drøftinger og i den kirkelige debatt har en reist spørsmålet om antall styrings- og forvaltningsnivåer i kirken, og dette spørsmålet er også brakt inn i stat-kirke-debatten. Jeg anser det ikke nødvendig å gå inn på disse spørsmål i detalj i denne høringsuttalelse, men vil trekke inn ett enkelt perspektiv som er viktig for vår kirke som evangelisk-luthersk trossamfunn: balansen mellom kirkens råd (det allmenne

prestedømme) og embetet (den ordinerte tjeneste). I vår tradisjon er denne balanse viktig av hensyn til forankringen i kirkens eget trosgrunnlag og berører prestatetjenestens og de vigslede medarbeideres betydning og biskopens rolle som enhetsbånd og tilsynsperson i kirken. Dette berører spørsmålet om en naturlig bemanning i i våre menigheter, noe jeg kommer tilbake til nedenfor. Konkret betyr dette blant annet også at en fremtidig kirkeordning må utvikle en prosess for valg og utnevnelse av biskoper som både ivaretar bispedømmets regionale anliggender og helhetskirkelige hensyn.

Finansiering

Det er fortjenstfullt at Gjønnnes-utvalget ikke bare legger vekt på den allmenne religionsfriheten, men også understreker statens ansvar for å finansiere det fellesgode som religiøst liv og trosutøvelse er. Etter dagens ordning får andre trossamfunn og religioner en offentlig støtte som tilsvarer det som Den norske kirke får per medlem. Dette offentlige ansvar for religionsutøvelse med likebehandling av tros- og livssyn må videreføres, og for å sikre at alle får lik rett til fri tros- og religionsutøvelse, er det naturlig å støtte tanken om offentlig finansiering uten medlemsavgift.

Når dette er sagt, må det også påpekes at det er kostnadskrevende å oppretteholde en landsdekkende folkekirke med de tjenester og det virke som forventes av en slik kirke. Kirkerådet har utarbeidet en samlet bemanningsplan for vår kirke, men det er ennå et langt stykke igjen før disse naturlige bemanningsbehov er dekket. Dernest kommer det at vår kirke også fremstår med en langt svakere økonomi enn de folkekirker som det er naturlig å sammenligne seg med i de nordiske land. Det må derfor være et mål også for det arbeid som nå gjøres med hensyn til forholdet stat/kirke, at det legges til rette for en styrket økonomi for folkekirken som landsdekkende kirke og for den frie religionsutøvelsen.

Da vi fikk kirkeloven av 1996, ble det gjerne fremhevet at den gjorde vår kirke til en kommune-kirke like meget som en stats-kirke. Det nære samarbeid mellom kommune og kirke i lokalsamfunnene er et viktig element i det å bevare den kristne kulturtradisjon i vårt land og gi rom for religiøst liv på den offentlige arena. Samtidig ser vi i dag at det er store lokale forskjeller som følger av kommunenes økonomi og deres tilskudd til drift av menighetene, investeringer og vedlikehold av kirkebygg. En bør derfor vurdere om ikke staten i sterkere grad bør overta finansieringen av Den norske kirke for å sikre regional likebehandling.

Det offentliges ansvar for grunnfinansiering av kirken må samtidig gi rom for frivillig innsats og stimulere denne. Et viktig bidrag til dette vil være å videreføre ordningen med skattefrie gaver til tros- og livssynssamfunn og frivillige religiøse organisasjoner.

Kirke og kommune – kirkehus og kirkegårder

Kirkeloven fastsetter i dag at kirkene er soknets eiendom, og at kommunene utreder utgifter til bygging, drift og vedlikehold av dem (§17 og § 15). Med en ordning som løser båndene mellom stat og kirke, er det også naturlig at den lokale kirke blir stående som eier kirkebyggene, samtidig som en utreder ordninger for hvordan det offentlige kan ivareta et ansvar for å finansiere kirkebygg.

Med den vekt som er tillagt likestilling av tros- og livssynssamfunn i det foregående, ville det være naturlig å gå inn for at kommunene overtar ansvaret for kirkegårder/gravlunder. Imidlertid er det naturlig at en her også foretar en pragmatisk vurdering. I dag er det Den norske kirke ved sine fellesråd som har ansvaret for forvaltningen av kirkegårdene/gravlundene, og det er bygget opp stor kompetanse i

denne forvaltning. Samtidig har også andre religionssamfunn fått sine gravlunder i tilknytning til kirkegårdene. Denne ordning fungerer i dag godt, og kirkegårdene representerer kultursteder av stor betydning i lokalsamfunnene. Ut fra en slik pragmatisk vurdering er det nærliggende å foreslå at dette forvaltningsansvar forblir hos de kirkelige fellesråd, eventuelt at det åpnes for en delegasjon fra kommune til kirkelig organ der forholdene ligger til rette for det.

Døvekirken

Det døvekirkelige arbeid i Norge er i dag organisert med egne menigheter og i distrikter med et landsdekkende kirkelig fellesråd, en egen representant i Oslo bispedømmeråd og som et eget prosti under Oslo biskop. Prestene og andre statlige tilsatte i Døvekirken lønnes av statlige midler som forvaltes av Oslo bispedømmeråd, og det døvekirkelige fellesråd og det lokale døvekirkelige arbeid drives ved midler fra årlige statlige tilskudd.

Representanter for Døvekirken og deres organer er i dag opptatt av at endrede relasjoner mellom stat og kirke ikke resulterer i at det døvekirkelige menighetsliv blir skadelidende, og at det fortsatt må være et statlig anliggende at de døve som språklig minoritet får delta i og utfolde sitt religiøse liv på lik linje med hørende. En fremtidig kirkeordning må sikre at dette ansvar tas på alvor som en landsdekkende og nasjonal oppgave, og at det innarbeides fordelingsmekanismer som ivaretar de ekstra omkostninger som religiøst liv blant døve innebærer.

Feltprestkorpset

Feltprestkorpset er i dag integrert i Forsvaret og henter sin økonomi fra Forsvaret. Forvaltningsmessig står feltprosten ansvarlig overfor Forsvarssjefen, men hele feltprestkorpset står samtidig under kirkelig tilsyn av Oslo biskop. På linje med universitets- og sykehus-prestene synligjør feltpresttjenesten en viktig side ved den kirkelige virksomhet som en integrert del av en etablert samfunnsorganisasjon. Det er ingen grunn til at en nyordning av forholdet mellom stat og kirke og en løsning av båndene mellom kirke og statsforvaltning ikke skal kunne videreføre et kirkelig nærvær i slike institusjoner og ivareta behovet for utfoldelse av religiøst liv også i disse sammenhenger.

Avsluttende kommentar

I denne høringsuttalelse har jeg ikke gått nærmere inn på Gjønnesutvalgets modell 1 (fortsatt grunnlovsforankret statskirke) og modell 3 (fri folkekirke), men argumentert positivt for modell 2 (lovforankret folkekirke). I den fase vi nå er, er det i første rekke de prinsipielle overveielser som bør bestemme den videre retning for arbeidet med forholdet mellom stat og kirke og kirkens organisasjon.

I denne uttalelse har jeg heller ikke gått nærmere inn på de enkelte paragrafer i Grunnloven som bør endres. De allmenne synspunkt som er gjort gjeldende, gir også retning for de endringer som bør fortas, og det henvises her til den uttalelse som er avgitt fra Oslo bispedømmeråd.

Kort svar på høringsbrevets spørsmål

Type høringsinstans: Prost/biskop

1. Overordnede prinsipper for tros- og livssynspolitikken

- * Religionsfrihet med likestilling med tros- og livssynssamfunn
- * Statens positive ansvar for å støtte den fri religionsutøvelse
- * Kontinuitet i statens verdigrunnlag: den kristne og humanistiske arv.

2. Den norske kirke som statskirke

- * Bør avvikles

3. Forankret i hvilken lov?

- * Egen kirkelov vedtatt av Stortinget

4. Finansiering

- * Offentlig finansiering uten medlemsavgift

5. Valgordninger og demokrati

- * Valgordningen bør i hovedsak være som i dag, eventuelt i kombinasjon med økt bruk av direkte valg til besluttende organer i kirken.

6. Hva bør eventuelt stå i Grunnlovens § 2 i tillegg til religionsfrihet?

- * Det kristne og humanistiske verdigrunnlaget

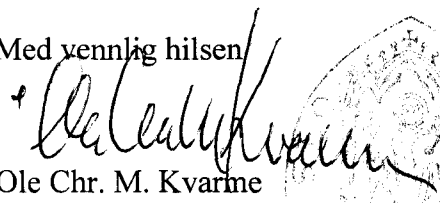
7. Ansvar for gravferdsforvaltningen

- * Den lokale kirke

8. Hvem bør eie og forvalte kirkebyggene

- * Den lokale kirke bør eie kirkebyggene, og det offentlige (stat/kommune) bør ha det økonomiske ansvaret.

Med vennlig hilsen

Ole Chr. M. Kvarme
biskop

